

Ergenlerde Öznel Mutluluk İle Siber Zorbalık ve Mağduriyet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Mehmet Ali PADIR¹ Yüksel EROĞLU² Mustafa ÇALIŞKAN³

Öz: Son yıllarda özellikle ergenler arasında kullanımı giderek yaygınlık kazanan bilgi ve iletişim teknolojilerinin bazı olumsuz sonuçlara neden olduğu görülmektedir. Bu olumsuzluklardan bir tanesi de bilgi ve iletişim teknolojilerinin diğerlerine zarar vermek amacıyla kullanılması sonucu son zamanlarda yaygın olarak yaşanan siber zorbalıktır. Bu araştırmanın amacı; öznel mutluluk ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasındaki ilişkileri incelemektir. Bu amaç doğrultusunda genel tarama modellerinden biri olan kesitsel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2014-2015 Bahar yarıyılında Bayburt ilindeki çeşitli liselerde öğrenim görmekte olan 274 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcıların 136'sı (% 49.63) kız, 138'i (% 50.37) erkektir. Araştırmaya katılan öğrencilere Öznel Mutluluk Ölçeği ve Sanal Zorba/Kurban Ölçeği uygulanmıştır. Öznel mutluluk ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla yapılan Pearson korelasyon analizi sonucunda, öznel mutluluğun siber zorbalık ve siber mağduriyet ile negatif ilişkili olduğu bulunmuştur. Siber zorbalık ve siber mağduriyetin öznel mutluluk tarafından açıklanma düzeyini belirlemek amacıyla kurulan yapısal eşitlik modelinden elde edilen uyum iyiliği indeksleri, modelin iyi uyum verdiğini göstermiştir. Yapısal eşitlik analizi sonuçları öznel mutluluğun hem siber zorbalığı hem de siber mağduriyeti negatif yönde yordadığını ortaya koymuştur. Bu araştırmadan elde edilen bulgular bireylerin öznel mutluluk düzeyleri arttıkça siber zorbalık yapma ve siber zorbalığa maruz kalma olasılıklarının azaldığını göstermektedir. Araştırmadan elde edilen bulgular alanyazın ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siber zorbalık, siber mağduriyet, öznel mutluluk, yapısal eşitlik modeli

¹ Bayburt Üniversitesi, Bayburt Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, mali.pdr1@gmail.com

² Bayburt Üniversitesi, Bayburt Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, yeroglu45@gmail.com

³ Niğde Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, mcaliskan@nigde.edu.tr

The Investigation of Relationships Between Subjective Happiness, Cyber Bullying, and Cyber Victimization in Adolescents

Abstract: In recent years, particularly among adolescents increasingly widespread use of information and communication technologies seems to cause some negative consequences. One of these negative consequences is cyber bullying that recently been widely experienced as a the result of the use of information and communication technologies to harm others. The aim of this study was to investigate the relationships between subjective happiness, cyber bullying, and cyber victimization. In accordance with this purpose 274 students studying in various high schools in Bayburt in the 2014-2015 spring semestire were taken as sample and cross sectional survey model which is one of the general survey models was used. 138 (50.37%) of the students are boys and 136 (49.63%) of the students are girls. Subjective Happiness Scale and Cyber Bully/Victim scale were administered to participants. According to results of Pearson correlation analysis, subjective happiness was negatively related to cyber bullying and victimization. The structural equation model where cyber bullying and victimization was predicted by subjective happiness was well fit. Based on findings obtained from structural equation model, subjective happiness predicted negatively both cyber bullying and victimization. Based on the findings of this study, it was anticipated that increase in subjective happiness led to decrease in cyber bullying and victimization. Results were discussed in the light of the literature.

Keywords: Cyber bullying, cyber victimization, subjective happiness, structural equation modeling

Giriş

İnternet ve cep telefonu gibi bilişim ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla birlikte ergenlerin sosyalleşme örüntüleri önemli ölçüde değişmiştir. Özellikle Facebook ve Twitter gibi sosyal ağ sitelerinin ergenlere günün herhangi bir anında arkadaşlarıyla iletişim kurma fırsatı sunması bu sitelerin ergenler arasında oldukça popüler olmasına yol açmıştır (Kowalski, Limber ve Agatston, 2012). Bilişim ve iletişim teknolojilerine erişimin gittikçe kolaylaşmasının ergenlerin yaşamını birçok açıdan zenginleştirdiği ifade edilebilir. Bununla birlikte bilişim ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasının çeşitli olumsuzlukları da beraberinde getirdiği görülmektedir. Bu olumsuzlukların başında siber zorbalığın geldiği ileri sürülmektedir (Holfeld, 2014).

Siber zorbalık, "bir birey veya grup tarafından elektronik iletişim araçları yoluyla sürekli biçimde gerçekleştirilen ve kendisini kolaylıkla savunamayacak durumda bulunan mağduru kasıtlı olarak hedef alan davranış örüntüleri" olarak tanımlanmaktadır (Hinduja ve

Patchin, 2009). Bir başka tanımında ise; bir birey veya grubun bilişim ve iletişim teknolojilerini (e-posta, metin mesajları, anlık mesajlaşma, kişisel web siteleri ve çevrimiçi anket siteleri gibi) diğer bireylere düşmanca davranma ve zarar verme niyetiyle tekrarlayıcı biçimde kullanmasını içeren eylemler siber zorbalık olarak isimlendirilmektedir (Slonje ve Smith, 2008). Siber zorbalığın doğrudan (örneğin e-posta yoluyla hakaret etme) gerçekleştirilebileceği gibi dolaylı olarak (örneğin çevrimiçi sosyal ağ sitelerinden dışlama veya başka birisi gibi davranma) da yapılabileceği ifade edilmektedir (Riebel, Jager ve Fischer, 2009).

Siber zorbalık çeşitli yönleriyle geleneksel zorbalıktan farklılaşmaktadır. Bu farklılıklara örnek olarak zorbanın kimliğini gizleyebilmesi ve mağdur nerede olursa olsun istediği zaman ona ulaşabilme olanağının bulunması verilebilir. Mishna, Saini ve Solomon (2009) siber zorbalığın genellikle sanal kimlikler kullanmasının siber zorbalığı geleneksel zorbalıktan daha tehlikeli hale getirdiğini ifade etmiştir. Söz konusu araştırmacılara göre sanal kimlikler kullanma, siber zorbaya rahatlıkla zorbalık yapabilme ve gücünü artırma fırsatı sunmaktadır (Mishna ve diğerleri, 2009). Ybarra, Diener-West ve Leaf (2007) siber zorbalığın mekânsal bir sınırlılığa sahip olmadığını belirtmiştir. Tokunaga (2010) ise siber zorbalığa sanal ortamda birçok kişinin şahit olma olasılığının bulunmasının siber zorbalığı geleneksel zorbalıktan farklılaştırdığını bulmuştur.

Siber zorbalığın türleri konusunda araştırmacıların ortak bir noktada bulaşmadığı belirtilmektedir. Siber zorbalığı sınıflandırmada bazı araştırmacılar eylemlerin içeriğine (örneğin kızdırma; Willard, 2004) odaklanırken bazı araştırmacılar kullanılan iletişim aracının türünü (örneğin cep telefonu zorbalığı; Smith, Mahdavi, Carvalho ve Tippett, 2006) dikkate aldığı görülmektedir. Mishna ve diğerleri (2009) siber zorbalık türlerini yayımlama (posting), zorlama (coercing) ve sahte tavrı takınma (masquerading) olarak bulmuştur. Riebel, Jager ve Fischer (2009) siber zorbalık içeren eylemleri doğrudan ve dolaylı olarak gerçekleştirilmesini dikkate alarak sınıflandırmıştır. Willard (2007) siber zorbalığı sınıflandırmada eylemin yapılış amacını dikkate almıştır. Willard (2007)'a göre siber zorbalık türleri; (1) karşısındaki bireyin kendisini kötü hissetmesi amacıyla saldırganca bir dil kullanmayı içeren çevrimiçi kavgaları, (2) karşısındaki bireyin sosyal ilişkilerine ve onuruna zarar vermek amacıyla hakkında söylenti çıkarma ve fotoğraflarını yaymayı içeren iftirayı, (3) bireyi zor durumda bırakmak amacıyla kişisel hesaplarına girip uygunsuz bilgiler

Ergenlerde Öznel Mutluluk İle Siber Zorbalık ve Mağduriyet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

yaymayı veya bireyin hesabından arkadaşlarına uygunsuz mesajlar atmayı içeren eylemleri, (4) karşısındaki bireyin kişisel sınırlarını yaymayı ve onun utanmasına yol açacak mesajlar göndermeyi, (5) bireyi dışlamak amacıyla internetteki sosyal grupları kullanmayı ve (6) bireyin kişisel hesaplarını etkisiz hale getirmek amacıyla aynı mesajı sürekli biçimde göndermeyi içermektedir.

Yapılan araştırmalar (Kowalski ve Limber, 2007; Williams ve Guerra, 2007) siber zorbalığın ergenler açısından ciddi bir sorun olduğunu göstermektedir. Örneğin Patchin ve Hinduja (2012) 35 araştırmanın bulgularını incelemiş ve siber mağdur oranının % 5.5 ile % 72 arasında değiştiğini bulmuş, ortalama siber mağdur oranını ise % 24.4 olarak belirlemiştir. Kowalski, Giumetti, Schroeder ve Lattaner (2014) ise siber mağdur oranının % 10 ile % 40 arasında değiştiğini bulmuştur. Aftab (2011) çevrimiçi tarama yöntemini kullandığı araştırmasında siber mağdur oranını % 55 olarak belirlemiştir. Ayas (2011) ortaöğretim öğrencileri ile yaptığı araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin % 16'sının siber zorbalık yaptığını, % 17'sinin de siber zorbalığa maruz kaldığını belirtmiştir. Ayas ve Horzum (2012)'un üç farklı ilköğretim okuluna devam eden 413 öğrenci ile yaptıkları araştırma sonucunda, araştırmaya katılan öğrencilerden %18,6 sanal zorbalığa maruz kaldığını, %11,6'sı da sanal zorbalık yaptığını belirtmiştir. Sonuç olarak araştırmalarda kullanılan örnekleme yöntemlerinin ve ölçme araçlarının birbirinden farklı olmasının siber zorbalığın yaygınlığıyla ilişkili araştırmalardan elde edilen sonuçların farklılaşmasına yol açtığı ifade edilebilir (Sabella, Patchin ve Hinduja, 2013).

Araştırmalar siber mağdurların stres, kaygı, korku, depresyon, kendine güvenini kaybetme, yaşamdan zevk almama ve yalnızlık gibi fizyolojik ve psikolojik sorunlardan yakındığını göstermiştir (Arıca, 2009; Ayas, 2014; Batmaz ve Ayas 2013; Kowalski ve diğerleri, 2012; Tokunaga, 2010). Slonje ve Smith (2008) siber mağdurların % 38'inin fizyolojik ve psikolojik açıdan tükenmiş olduğunu bulmuştur. Ybarra ve Mitchell (2004) tarafından yapılan araştırmada siber mağdurların % 33'ünün depresyon yaşadığı belirlenmiştir. Kim ve Davis (2009) sosyal kaygı yaşayan bireylerin internette daha fazla zaman geçirdiklerini ve siber zorbalıkla ilişkili davranışlara karışma olasılığının daha yüksek olduğunu saptamıştır. Schenk, Fremouw ve Keelan (2013) siber zorba ve siber zorba/mağdurların genel stres, kişilerarası duyarlılık, depresyon, düşmanlık, fobik anksiyete, paranoya ve psikotik belirtiler bölümlerinden kontrol grubundakilere oranla daha yüksek

puanlar aldığını bildirmiştir. Horzum ve Ayas (2014) ise siber zorba ve mağdurların en çok yakındığı sorunun somatizasyon olduğunu belirlemiştir.

Araştırmaların siber zorbalığın düşük empati düzeyi (Ang ve Goh, 2010), narsisizm (Ekşi, 2012), benlik kurgusu (Çetin, Eroğlu, Peker, Akbaba ve Pepsöy, 2012), boyun eğici davranışlar (Peker, Eroğlu ve Çitemel, 2012), ilişkilerle ilişkili bilişsel çarpıtmalar (Çetin, Peker, Eroğlu ve Çitemel, 2011), heyecan arayışı (Kim ve Davis, 2009) ve dürtüsellik (Kowalski ve diğerleri, 2014) gibi kavramlarla ilişkisine yoğunlaştığı görülmektedir. Oysa ki siber zorbalıkla ilişkili araştırmaların teorik bir temele dayanmadan ilerlediği ve bu durumun siber zorbalığın birçok yönünün aydınlatılmamasına yol açtığı ifade edilmektedir. Bu bağlamda siber zorbalığın sistematik bir şekilde incelenmesi açısından pozitif psikolojinin iyi bir temel oluşturacağı söylenebilir (Kokkinos, Antoniadou ve Markos, 2014; Chao Hou, Yueh, Ping ve Ling, 2014).

Pozitif psikoloji patolojik kavramların baskınlığına bir tepki olarak psikolojinin pozitif bir bakış açısıyla ele alınmasını amaçlayan bir yaklaşım olarak doğmuştur. İyi olma ve uyum sağlayıcı başa çıkma gibi sonuçlara odaklanan pozitif psikolojinin üzerinde önemle durduğu kavramların başında öznel mutluluğun geldiği görülmektedir (Lyubormirsky, King ve Diener, 2005). Bu bağlamda bu araştırmada ele alınan bir diğer kavram *öznel mutluluk*'tur.

Öznel Mutluluk

Mutluluk kavramının temelini bireyden bireye, bilimden bilime ve toplumdaki topluma farklılaşması mutluluğun kavramsal olarak tanımlanmasını ve incelenmesini zorlaştırmaktadır. Mutluluk diğer adıyla öznel iyi olma, bireyin kendi yaşamına dair olumsuz düşünce ve duygularından ziyade olumlu düşünce ve duygularının miktarca fazlalığıdır. Diğer bir deyişle mutluluk, bireyin yaşamından aldığı doyum ile olumlu duygularının birleşimidir. Mutluluk, bireyin mutluluğa ilişkin bireysel düşüncelerinin yanı sıra pozitif duygulanımını da ifade etmektedir (Lyubomirsky, 2001). Mutluluk bireyin yaşamındaki olumlu duyguların çokluğunu ve olumsuz duyguların azlığını göstermektedir. Olumlu duyguların yaşanması olumlu duygulanımı, olumsuz duyguların yaşanması ise olumsuz duygulanımı ön plana çıkarmaktadır. Olumlu duygulanım, güven, ilgi, ümit, heyecan, gurur, neşe gibi duyguları; olumsuz duygulanım ise korku, öfke, nefret, suçluluk, üzüntü gibi duyguları içermektedir. Bireyin yaşadığı mutluluk düzeyi bireyin

Ergenlerde Öznel Mutluluk İle Siber Zorbalık ve Mağduriyet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

olumlu ve olumsuz olayları algılama, yorumlama, hatırlama ve deneyimleme biçimini etkilemektedir (Lyubomirsky ve Tucker, 1998).

Lyubomirsky ve Lepper (1999) bireyin kendi bakış açısından belirlenen mutluluğu açıklamayı amaçlayan öznel mutluluk teorisini ortaya atmışlardır. Öznel mutluluk, mutluluk düzeylerini arttırmada sübjektif süreçlerin önemini vurgulamaktadır. Bu kavram bireyin mutlu olup olmadığını bireyin kendi bakış açısından hareketle öznel olarak ölçmeyi amaçlamaktadır. Öznel mutluluk kavramı, bireylerin öznel olarak yaşamlarını değerlendirmeleri sonucunda ortaya çıkan iyi oluş düzeyini gösteren çatı kavram niteliğindedir (Diener, 2000). Öznel mutluluk bireyin kendi perspektifinden tanımlanan öznel iyi oluşunun kapsamlı ve geniş bir göstergesi olarak düşünülebilir (Lyubomirsky ve Lepper, 1999). Öznel mutluluk ile öz-saygı ve umut arasındaki pozitif ilişki mutluluk düzeyi yüksek bireylerin öz-saygılarının ve umut düzeylerinin de yüksek olduğunu göstermektedir. Öznel mutluluk ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiye bakıldığında her iki kavramın da pozitif kendilik algısıyla ilişkili olmasına rağmen yapılarının birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Öznel mutluluk genel mutluluk seviyesine işaret ederken, yaşam doyumu yaşama yönelik genel hoşnutsuzluk seviyesini göstermektedir (Damásio, Zanon ve Koller, 2014). Mutlu bireylerin mutsuz bireylerle karşılaştırıldığında daha iyimser olduğu, kişisel kontrol duygularının ve pozitif olma eğilimlerinin daha yüksek olduğu, aynı olayı daha pozitif algıladıkları ve yorumladıkları, yaşantıları olumlu değerlendirmeye daha yatkın oldukları bulunmuştur (Lyubomirsky ve Tucker, 1998). Yapılan bir meta-analiz çalışmasında mutluluğun sosyallik, aktif olma, olumlu sosyal davranışlar, kendini ve diğerlerini pozitif olarak algılama, güçlü bir bağışıklık sistemi ve etkili çatışma çözme becerileriyle ilişkili olduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra söz konusu çalışma mutluluğun üretken çalışmalar yapma, sosyal ilişkilerden doyum sağlama, üstün zihinsel ve fiziksel sağlık ile uzun ömürlülüğün önce geldiğini (muhtemelen bunlara yol açtığını) göstermiştir (Lyubomirsky ve diğerleri, 2005).

Yapılan çalışmalar öznel mutluluğun ayrıca kariyer memnuniyetiyle (Lyubomirsky, diğerleri, 2005), akademik güdülenmeyle ve kariyer planlanmasıyla (Gabriele, 2008) pozitif ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Bunun yanında öznel mutluluk ile internet bağımlılığı (Akın, 2012) ve depresif belirtilerin (Chaplin, 2006) negatif ilişkili olduğu belirlenmiştir. Araştırmalar ayrıca öznel mutluluğun en önemli yordayıcılarının; dışadönüklük, duygusal

dengesizlik, genel yaşam doyumu, sosyal ilişkiler (Lauriola ve Iani, 2015; Lyubomirsky, Tkach ve DiMatteo, 2006), yaşamın anlamı ve günlük manevi yaşantılar (Vela, Castro, Cavazos, Cavazos ve Gonzalez, 2015) olduğunu göstermiştir.

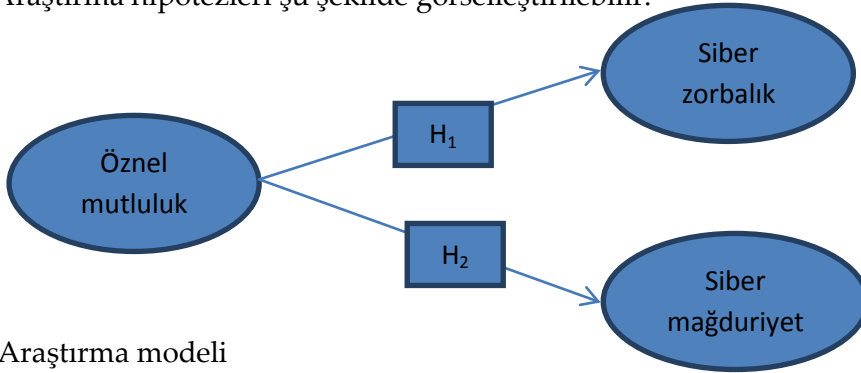
Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı iyi oluş, eğlenme ve hoşnutluğu içeren bir psikolojik duruma işaret eden öznel mutluluk (Lyubomirsky, 2001) ile siber zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişkileri incelemektir. Bu bağlamda öznel mutluluk düzeyi yüksek bireylerin kişiler arası ilişkilerinden daha çok doyum sağladığı (Diener ve Seligman, 2002) ve daha fazla kişisel kontrol duygusu hissettikleri (Larson, 1989) temel alınarak araştırma hipotezleri oluşturulmuştur. Araştırmada test edilen hipotezler şu şekilde ifade edilebilir:

H₁: Öznel mutluluk siber zorbalık ile negatif ilişkilidir.

H₂: Öznel mutluluk siber mağduriyet ile negatif ilişkilidir.

Araştırma hipotezleri şu şekilde görselleştirilebilir:

Şekil 1. Araştırma modeli

Yöntem

Çalışma Gurubu

Bu araştırmada genel tarama modellerinden biri olan kesitsel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2014-2015 Bahar yarıyılında Bayburt ilindeki çeşitli liselerde öğrenim görmekte olan 274 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcıların 136'sı (% 49.63) kız, 138'i (% 50.37) erkektir. 14-19 yaşları arasında yer alan katılımcıların yaş ortalaması 17.18±.73'tür. Katılımcıların haftalık ortalama internet kullanma süresi 8. 60±12.03 saattir. Katılımcıların 51'i (% 18.61) lise 1., 63'ü (% 22.99) lise 2., 74'ü (% 27.01) lise 3. ve 86'sı (% 31. 39) lise 4. sınıfa devam etmektedir.

Veri Toplama Araçları

Öznel Mutluluk Ölçeği (Lyubomirsky ve Lepper, 1999). Öznel Mutluluk Ölçeği 4 maddeden oluşmakta ve katılımcılar maddelere yanıtlarını "1"(hiç mutlu değilim)'den "7"(çok mutluyum)'ye kadar uzanan 7'li likert tipi bir derecelendirmeyi kullanarak yanıtlamaktadır. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Akın ve Satıcı (2011) tarafından yapılmıştır. Akın ve Satıcı (2011) tarafından yapılan uyarlama çalışmasında doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen tek boyutlu modelin iyi uyum verdiği görülmüştür ($\chi^2/sd=0.71$, $p=0.49193$, $RMSEA=.000$, $NFI=.99$, $CFI=1.00$, $IFI=1.00$, $RFI=.98$, $GFI=1.00$, $AGFI=.99$, $SRMR=.015$). Söz konusu araştırmada ölçeğin iç tutarlık katsayısı .86 ve üç hafta arayla elde edilen test-tekrar test güvenirlik katsayısı ise .73 olarak bulunmuştur. Bu araştırmada Öznel Mutluluk Ölçeği ergenler üzerinde yürütülen bir araştırmada kullanılacağı için geçerlik ve güvenirlik çalışmalarının yeniden yapılması kararlaştırılmıştır. Bu bağlamda Öznel Mutluluk Ölçeği'nin kavramsal yapısının ergenlerden elde edilen verilerle uyuşup uyuşmadığını incelemek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ayrıca ergenlerden toplanan verilerden yararlanarak Öznel Mutluluk Ölçeği'nin iç tutarlık katsayıları tekrar hesaplanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizinden elde edilen sonuçlar ($\chi^2/sd=1.42$, $p=0.24228$, $RMSEA=.039$, $NFI=.98$, $CFI=.99$, $IFI=.99$, $RFI=.93$, $GFI=.99$, $AGFI=.97$, $SRMR=.025$) tek boyutlu modelin ergenler üzerinde iyi uyum verdiğini göstermiştir. Öznel Mutluluk Ölçeği'nin iç tutarlık katsayısı ise .74 olarak bulunmuştur.

Sanal Zorba/Kurban Ölçeği. (Ayas ve Horzum, 2010). Sanal Zorba/Kurban Ölçeği ilköğretim öğrencilerine yönelik olarak geliştirildiği için ölçeğin ortaöğretim öğrencileri üzerinde geçerlik ve güvenirlik analizleri Horzum ve Ayas (2014) tarafından yeniden yapılmıştır. Sanal Zorba/Kurban Ölçeği biri siber zorbalığı diğeri siber mağduriyeti ölçen iki paralel formdan oluşmaktadır. Horzum ve Ayas (2014)'ın yaptığı çalışma kapsamında orijinal ölçekten iki maddenin çıkarılmasıyla elde edilen 17 madde ve 3 alt boyuttan oluşan ölçeğin hem sanal zorbalık hem de sanal kurban formunun ortaöğretim öğrencilerinde geçerli ve güvenilir sonuçlar ürettiği ortaya konmuştur. Bu araştırma kapsamında Sanal Zorba/Kurban Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlik analizleri yeniden yapılmıştır. İki düzeyli doğrulayıcı faktör analizinden elde edilen uyum iyiliği indeksleri 17 madde ve 3 alt boyuttan oluşan yapının hem sanal zorbalık ($\chi^2/sd=2.28$, $RMSEA=.069$, $NNFI=.87$, $CFI=.91$, $GFI=.91$, $SRMR=.078$) hem de sanal kurban ($\chi^2/sd=2.34$, $RMSEA=.070$, $NNFI=.95$, $CFI=.95$, $GFI=.90$,

SRMR=.064) formları açısından kabul edilebilir düzeyde uyum verdiğini göstermiştir. İç tutarlık katsayıları ise sanal zorbalık formu için .74, sanal kurban formu için .87 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmanın uygulama aşamasında öncelikle yetkili kurumlardan gerekli izinler alınmıştır. Araştırma sürecinde öncelikle katılımcılara araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu ve istedikleri zaman araştırmadan ayrılacakları bildirilmiştir. Katılımcılara ölçekler gruplar halinde sınıflarda uygulanmış ve uygulama öncesinde katılımcılar araştırmanın amacı hakkında bilgilendirilmiştir. Araştırmada öznel mutluluk, siber zorbalık ve siber mağduriyet arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon analizi, öznel mutluluğun siber zorbalık ve mağduriyeti yordama düzeyini belirlemek amacıyla yapısal eşitlik modeli kullanılmıştır. Analizler PASW Statistics 18 ve LISREL 8. 54 (Joreskog ve Sorbom, 1996) programları aracılığıyla yapılmıştır.

Bulgular

Öznel mutluluk, siber zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişkilere yönelik bulgular

Tablo 1’de öznel mutluluk, siber zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişkilere yönelik tanımlayıcı istatistiklere ve bu kavramlar arasındaki ilişkilere yönelik Pearson korelasyon analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 1. Öznel mutluluk, siber zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişkilere yönelik Pearson korelasyon katsayıları

Değişkenler	1	2	3
1.Öznel mutluluk	-	-	-
2.Siber zorbalık	-.20**	-	-
3.Siber mağduriyet	-.24**	.40**	-
Ortalama	18.58	18.31	21.02
Standart sapma	4.21	2.66	6.14

**p<.01

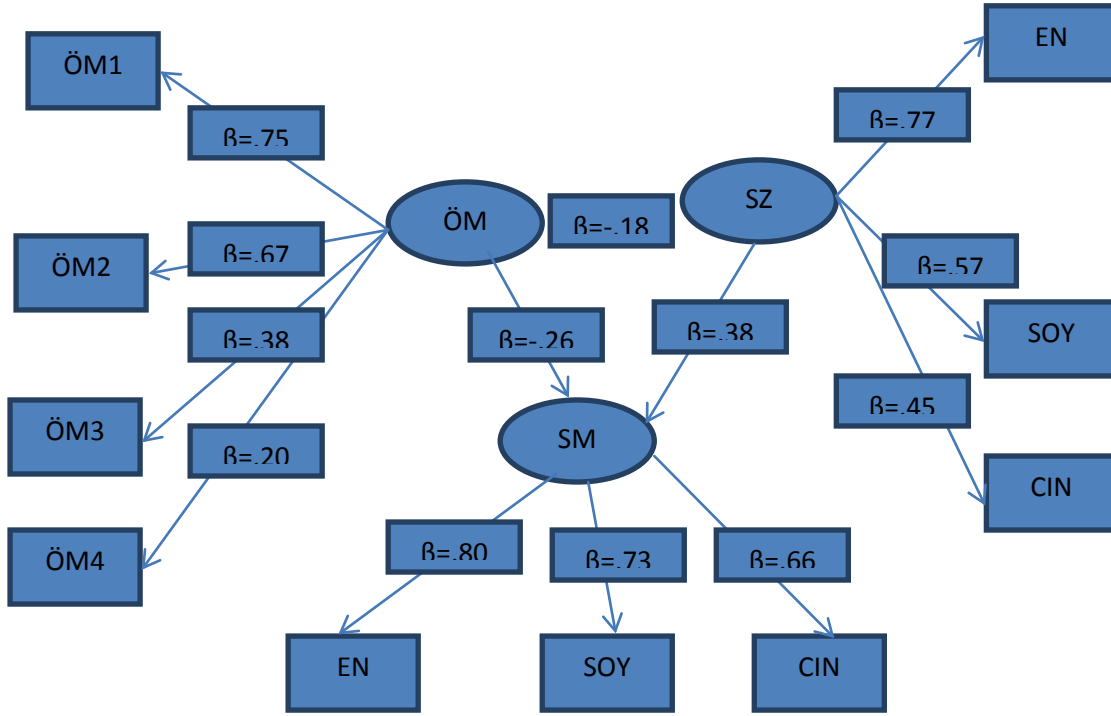
Tablo 1 incelendiğinde öznel mutluluğun siber zorbalık ($r=-.20$, $p<.01$) ve mağduriyet ($r=-.24$, $p<.01$) ile negatif ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca siber zorbalık ve mağduriyet arasında pozitif bir ilişki ($r=.40$, $p<.01$) belirlenmiştir.

Ergenlerde Özel Mutluluk İle Siber Zorbalık ve Mağduriyet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Yapısal Eşitlik Modeli

Araştırmada test edilen hipotezleri temsil eden yapısal eşitlik modelinden elde edilen bulgular Şekil 1’de gösterilmiştir.

Not: ÖM: Özel Mutluluk, SZ: Siber Zorbalık, SM: Siber Mağduriyet; EN: Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme; SOY: Sanal Ortamda Söylenti Çıkarıp Yayma; CIN: Sanal Ortamda Cinsel Zorbalık

Yapısal eşitlik modelinin değerlendirilmesinde çeşitli uyum iyiliği indeksleri kullanılmaktadır. Bu araştırmada test edilen modele ilişkin uyum iyiliği indekslerine ait bilgiler Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Yapısal Eşitlik Modeline İlişkin Uyum İndeksleri

Uyum iyiliği indeksleri	Ölçütler	Model değerleri	Test sonuçları
χ^2/sd	<5 (0’a yaklaştıkça mükemmel uyum)	1.508	İyi uyum
RMSEA	<.08 (0’a yaklaştıkça mükemmel uyum)	.043	İyi uyum
CFI	>.9 (1’e yaklaştıkça mükemmel uyum)	.98	İyi uyum
GFI	>.9 (1’e yaklaştıkça mükemmel uyum)	.97	İyi uyum
AGFI	>.9 (1’e yaklaştıkça mükemmel uyum)	.94	İyi uyum
NFI	>.9 (1’e yaklaştıkça mükemmel uyum)	.94	İyi uyum
IFI	>.9 (1’e yaklaştıkça mükemmel uyum)	.98	İyi uyum
SRMR	<.08	.056	İyi uyum

Kaynak: Byrne (2001)’den yararlanarak hazırlanmıştır.

Tablo 2'ye göre bu araştırmada test edilen yapısal eşitlik modelinden elde edilen uyum iyiliği indeksleri ($\chi^2/sd=1.508$, RMSEA=.043, CFI=.98, GFI=.97, AGFI=.94, NFI=.94, IFI=.98 ve SRMR=.056) modelin kabul edilebilir uygunlukta olduğunu göstermektedir. Yapısal eşitlik modeline ilişkin standardize edilmiş katsayılar incelendiğinde öznel mutluluğun siber mağduriyeti ($\beta=-.26$, $t=-3.35$, $p<.05$) ve zorbalığı ($\beta=-.18$, $t=-2.03$, $p<.05$) negatif ve anlamlı biçimde yordadığı görülmektedir. Bu modelden elde edilen katsayılar aynı zamanda siber zorbalığın siber mağduriyeti pozitif ve anlamlı biçimde ($\beta=.38$, $t=4.14$, $p<.05$) yordadığını ortaya koymaktadır.

Şekil 2'deki yapısal eşitlik modeline göre öznel mutluluk siber zorbalığın % 3,1'ini, öznel mutluluk ve siber zorbalık birlikte siber mağduriyetin % 25'ini açıklamaktadır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu araştırmanın amacı öznel mutluluk ile siber zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişkileri incelemektir. Araştırmadan elde edilen bulgular öznel mutluluğun siber zorbalık ve mağduriyeti negatif biçimde yordadığını göstermiştir. Diğer bir deyişle öznel mutluluk arttıkça siber zorbalık yapma ve siber zorbalığa maruz kalma olasılığı azalmaktadır. Bu bulgu öznel mutluluk düzeyinin yüksek olmasının bireyleri siber zorba ve mağdur olmaktan koruduğunu göstermektedir. Araştırmalar öznel mutluluk düzeyi yüksek bireylerin sosyal ilişkilerinden daha çok doyum sağladığını, olumlu duygulanım düzeylerinin daha yüksek olduğunu (Akin ve Akin, 2015; Diener ve Seligman, 2002), yaşam doyumlarının daha yüksek olduğunu, kendilerini daha olumlu algıladığını (Doğan, Sapmaz ve Çötök, 2013; Suh, Diener, Oishi ve Triandis, 1998) ve daha fazla kişisel kontrol duygusu hissettiğini (Larson, 1989) göstermektedir. Ayrıca öznel mutluluk düzeyi yüksek bireylerin olayları pozitif olarak algılama ve yorumlamaya daha eğilimli oldukları (Lyubomirsky ve Tucker, 1998) ve olumlu yaşantılara daha yoğun duygusal tepkiler verirken, olumsuz yaşantılara kısa süreli tepkiler verdikleri (Seidnitz, Wyer ve Diener, 1997) bildirilmiştir. Öte yandan Akin (2012) tarafından yapılan araştırmada öznel mutluluğun *internete aşırı derecede saplantı, internette çok fazla zaman harcama, internetin saplantılı kullanımı, internetteyken zamanı yönetmede zorluk yaşama, internet dışındaki dünyayı sıkıcı bulma, internete ulaşamadığında rahatsız olma ve gerçek yaşamdaki sosyal ilişkilerin gittikçe azalması* (Chou, 2001; Griffiths, 2005; Treur, Fabian ve Furedi, 2001) ile karakterize olan internet bağımlılığı ile negatif ilişkili olduğu belirlenmiştir. Bütün bu

Ergenlerde Öznel Mutluluk İle Siber Zorbalık ve Mağduriyet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

bulgular birlikte değerlendirildiğinde öznel mutluluk düzeyi arttıkça siber zorbalık yapma ve siber mağduriyet yaşama olasılığının azalması beklenen bir bulgu olarak değerlendirilebilir.

Bu araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu siber zorbalığın siber mağduriyeti pozitif yönde yordadığıdır. Bu bulgu siber zorbalık yapan bireylerin siber mağduriyet açısından risk altında olduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle siber zorbalık ve mağduriyetin birbiriyle ilişkili olduğunu ve birlikte ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Çeşitli araştırmalardan elde edilen bulgular (Eroğlu, 2014; Mishna, Khoury-Kassabri, Gadilla ve Daciuk, 2012; Sourander, Brunstein-Klomek, Helenius, Ikonen, Lindroos, Luntamo ve Koskelainen, 2010; Ybarra ve Mitchell, 2004) da siber zorbalık ve mağduriyetin iç içe kavramlar olduğunu göstermektedir.

Bu araştırmanın sonuçlarının yorumlanmasında çeşitli sınırlılıkları bulunduğu dikkate alınmalıdır. İlk olarak bu araştırmanın örnekleminin ergenlerle sınırlı olması, sonuçların farklı yaş gruplarında yer alan bireylere genellenmesini güçleştirmekte ve farklı yaş gruplarıyla yapılacak yeni araştırmalar yapılmasını gerekli kılmaktadır. İkinci olarak bu araştırmada ilişkisel verilerin kullanılması nedenselliğe ilişkin çıkarımlar yapılmasını olanaksız kılmaktadır. Son olarak ise araştırmadan elde edilen bulguların öz-bildirime dayalı ölçme araçlarıyla toplanması nitel ve karma yöntemlerle yeni araştırmalar yapılmasını gerektirmektedir. Bütün bu sınırlılıklarına rağmen bu araştırma, öznel mutluluk ile siber zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişkiyi ele alan ilk araştırma olması açısından önemli olarak değerlendirilebilir.

Bu araştırma sonucunda çeşitli önerilerde bulunulabilir. İlk olarak siber zorbalığın pozitif psikolojiye ait farklı kavramlarla ilişkisinin araştırılmasının siber zorbalığa ilişkin bakış açısını zenginleştirebileceği söylenebilir. Bir diğer öneri olarak bireylerin öznel mutluluk düzeylerinin artmasını amaçlayan psiko-eğitim programlarının hazırlanmasının siber zorbalıkla mücadelede oldukça önemli olduğu ifade edilebilir.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

In recent years, information and communication technologies have become an essential part of adolescents' lives; hence socialization properties among adolescents have

change essentially. In connection with the growth and expansion of Internet use, cellular phones and especially social networking sites such as Facebook, a number of unintended consequences of these forms of technology have emerged. One of these unintended consequences is cyber bullying. Cyber bullying refers to bullying carried out using electronic forms of contact such as e-mail, cellular phone, instant messaging, chat rooms, or web sites as an instrument to harass, bully, insult, intimidate, and exclude victims who cannot easily defend themselves (Hinduja & Patchin, 2009; Kowalski et. al., 2012). Findings from reviews of the literature and various large scale studies suggest that cyber bullying is serious problem for adolescents (Holfeld, 2014). Many victims of cyber bullying suffer psychological symptoms, such as stress, anxiety, depression, hopelessness, and low self-esteem (Arıcak, 2009; Kowalski et. al., 2012; Tokunaga, 2010). Even though cyber bullying has negative impacts on adolescents' lives, little is known about the factors that can increase or decrease their involvement in cyber bullying. Because research on cyber bullying has been conducted largely in the absence of theoretical foundations, the application of positive psychology would be a good starting point. In this research, cyber bullying is viewed through the lens of positive psychology which stems from the need to add a positive view to the prominent historical focus on pathology in psychology (Lyubormirsky et. al., 2005). Positive psychology emphasizes personal strengths and how they contribute to subjective well-being including happiness and life satisfaction. In this context, subjective happiness can be considered as an important concept in positive psychology and significant part of adolescent life. Thus, it can be claimed that subjective happiness, which is defined as a sense of subjective well-being (Lyumborsky et. al, 2005), can play fundamental role in how people behave in virtual environment (Akin, 2012; Peker, in press.). To bridge these gaps in the literature, the current study utilized a positive psychology framework to examine the how subjective happiness is related to cyber bullying and victimization.

Method

The participants were 274 students (136 (49.63 %) were male and 138 (50.37 %) were female) who attended different high schools in the province of Bayburt, Turkey. Their ages ranged from 14 to 19 years old (17.18 ± 0.73). The average weekly internet usage of the participants was determined to be 8.60 ± 12.03 hours. Of the participants, 51 (18.61 %) were

Ergenlerde Öznel Mutluluk İle Siber Zorbalık ve Mağduriyet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

ninth class students, 63 (22.99 %) were tenth class students, 74 (27.01 %) were eleventh class students, and 86 (31.39 %) were twelfth class students.

In this study, Subjective Happiness Scale (SHS) and Cyber Bully/Victim Scale (CBVS) were used. Subjective Happiness Scale was utilized to measure subjective happiness. Turkish adaptation of this scale was done by Akın and Satıcı (2011). The SHS is a 4-item self-report measurement and participants indicate the degree to which they agree with each item on the SHS using a 7-point Likert-scale ranging from 1 (not a very happy person) to 7 (a very happy person). High scores indicate higher levels of subjective happiness. Results of confirmatory factor analysis (CFA) demonstrated that the one-dimensional was well fit to Turkish sample ($\chi^2/sd=0.71$, $p=0.49193$, $RMSEA=.000$, $NFI=.99$, $CFI=1.00$, $IFI=1.00$, $RFI=.98$, $GFI=1.00$, $AGFI=.99$, $SRMR=.015$). The internal consistency reliability coefficient was found as .86. The three-week test reliability was .73. Because our sample included adolescents, we investigated the validity and reliability of the SHS to verify its validity and reliability among adolescents. A CFA was performed to evaluate one-factor solution. Results ($\chi^2/sd=1.42$, $p=0.24228$, $RMSEA=.039$, $NFI=.98$, $CFI=.99$, $IFI=.99$, $RFI=.93$, $GFI=.99$, $AGFI=.97$, $SRMR=.02$) suggested that the model provided a good fit to the data and supported the unidimensionality of the scale. Internal consistency of the scale was found as .74.

Cyber Bully/Victim Scale (CBVS) is developed by Ayas and Horzum (2010) to measure elementary school students' cyber bullying and victimization experiences. CVBS has 19 items and three factors, namely the bully and victim in sexual matters, the bully and victim with regard to frustration and hurt, the bully and victim in spreading rumors in cyberspace. Because the scale was developed for elementary school students, Horzum and Ayas (2014) reexamined the validity and reliability of the CBVS in high school students. Their study indicated that the CBVS was valid and reliable for high school students except two items. In their study, CFA was performed to evaluate a correlated three-factor solution and results demonstrated that the model was well fit except two items. As a result of CFA, it was determined that CBVS should be utilized with 17 items and 3 subscales similar to elementary school students. In this study, structural of the CBVS was reinvestigated using second-order CFA and the second order model with three factors demonstrated acceptable fit across cyber bullying ($\chi^2/sd=2.28$, $RMSEA=.069$, $NNFI=.87$, $CFI=.91$, $GFI=.91$, $SRMR=.078$) and cyber victimization ($\chi^2/sd=2.34$, $RMSEA=.070$, $NNFI=.95$, $CFI=.95$, $GFI=.90$, $SRMR=.064$).

Additionally, internal consistencies of the CVBS were found as .74 for cyber bullying and .87 for cyber victimization.

Firstly, permission for application of the scales to the participants was obtained from related chief departments. Participants were informed about the purpose of the study and the voluntary basis of their participation by researchers. Additionally they were guaranteed the anonymity of all responses given. Questionnaires were group administered. The relationships between subjective happiness, cyber bullying, and cyber victimization were investigated using Pearson correlation analyses. The structural equation model was utilized to determine the predictive role of subjective happiness in cyber bullying and victimization. Analyses were done using PASW Statistic 18 and LISREL 8. 54 (Joreskog ve Sorbom, 1996).

Results

This research utilized the Pearson correlation coefficient analysis to examine the degree of relationship between the variables. According to results, subjective happiness and cyber bullying displayed a negative correlation ($r=-.20$, $p<.01$). Similarly, it was found that subjective happiness was negatively related with cyber victimization ($r=-.24$, $p<.01$). Finally, cyber bullying and cyber victimization displayed a positive correlation ($r=.40$, $p<.01$).

The fitness of the structural equation model tested various indexes. In terms of the goodness-of-fit index of the overall structural model, the chi-square to degrees of freedom ratio was lower than 5 indicating acceptable fit. In addition, the CFI (Comparative Fit Index), the GFI (Goodness of Fit Index), the AGFI (Adjusted Goodness of Fit Index), the NFI (Normed Fit Index), and the IFI (Incremental Fit Index) generally range from 0 to 1, with values above .90 indicating good fit. Also, the RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation) and the SRMR (Standardized Root Mean Square Residual) were reported with values of .08 or less indicating acceptable fit model (Byrne, 2001). Results obtained from this study demonstrated that the chi-square degree of freedom is lower than 5. 0, the AGFI, GFI, CFI, IFI values were all higher than .90. Also, RMSEA and SRMR values were lower than .08. In general, the data well fit the model where cyber bullying and cyber victimization is predicted by subjective happiness. When it was investigated path coefficients of structural equation model, it was observed that the path coefficient of subjective happiness and cyber bullying ($\beta=-.18$, $t=-2.03$, $p<.05$) had significant level. This finding showed that increase in subjective happiness results in decrease in cyber bullying experiences. Similarly, the path

Ergenlerde Öznel Mutluluk İle Siber Zorbalık ve Mağduriyet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

coefficient of subjective happiness and cyber victimization ($\beta=-.26$, $t=-3.35$, $p<.05$) reached significant level. This result indicated that people would lower level of subjective happiness confronted cyber victimization more often. Finally, the model demonstrated that cyber victimization was positively predicted by cyber bullying ($\beta=.38$, $t=4.14$, $p<.05$). Subjective happiness accounted for 3, 1 % of the total variance of cyber bullying. Also, cyber victimization was predicted by subjective happiness and cyber bullying, accounting for almost 25 % of the variance, with the best predictor cyber bullying.

Discussion

The aim of this study was to examine relationships between subjective happiness, cyber bullying and victimization. The findings of current study showed that both cyber bullying and cyber victimization were negatively predicted by subjective happiness. This finding suggested that the higher level of subjective happiness protect students to engage in cyber bullying as bully or victim. Researches have indicated that people who have a higher level of the subjective happiness are more satisfied with their social relationships and have higher level of positive affect (Akın & Akın, 2015; Diener & Seligman, 2002), have higher life satisfaction, have more positive thoughts about themselves (Doğan et. al., 2013; Suh et. al., 1998) and feel more sense of personal control (Larson, 1989). Furthermore people with higher subjective happiness tend to perceive and interpret life events as being more positive than those with lower subjective happiness (Lyubomirsky & Tucker, 1998), and react more intensely to positive life events, but less lost-lasting to negative events (Seidnitz et. al., 1997). A research was done by Akın (2012) demonstrated that subjective happiness was negatively related with internet addiction which characterized by a plethora of symptoms such as preoccupation with using the internet, excessive amounts of time spent online and feeling that the world outside of the internet is awkward. Based on these findings, it was anticipated that increase in subjective happiness led to decrease in cyber bullying and victimization.

Another finding of current study was that cyber victimization was positively predicted by cyber bullying. This finding suggested that cyber bullies were more likely to be cyber victim. Different studies supported that, there is an association between cyber bullying and cyber victimization (Eroğlu, 2014; Mishna et. al., 2012; Sourander et. al., 2010; Ybarra & Mitchell, 2004).

This study also has some limitations, one being that since the sample presented here is limited to high school students (adolescents), and it restricts the ability to generalize the findings. For that reason, it is also important to investigate the relationship of these variables in other sample groups. Secondly, as correlational statistics were utilized, no definitive statements can be made about causality. Further studies would be important for gaining an understanding about causality. Finally, the data in this study regarding subjective happiness and cyber bullying were collected through self-reported data. To use different methods such as surveys and/ or observations may be helpful in decreasing the limitation of subjectivity of the results.

In conclusion, despite all these limitations, this study contributes to the field. The present study was important due to it was the first study which examined the relationship between subjective happiness and cyber bullying. In light of the findings, it can be recommended that further study can study the relationship between cyber bullying and other positive psychology concepts. Finally, this study suggests that it is important to improve new programs to enhance level of student's subjective happiness in order to prevent cyber bullying.

Kaynakça

- Aftab, P. (2011). Cyberbullying/stalking & harassment. Retrieved 7 June 2014, from <https://www.wiredsafety.org/subjects/cyberbullying.php>.
- Akın, A. (2012). The relationships between Internet addiction, subjective vitality, and subjective happiness. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 15 (8), 404-410.
- Akın, A., & Akın, Ü. (2015). Friendship quality and subjective happiness: The mediator role of subjective vitality. *Education and Science*, 40, 233-242.
- Akın, A., & Satıcı, S. A. (2011). Öznel Mutluluk Ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 65-77.
- Ang, R. P., & Goh, D. H. (2010). Cyberbullying among adolescents: The role of affective and cognitive empathy and gender. *Child Psychiatry and Human Development*, 41, 387-37.
- Arıca, O. T. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among Turkish university students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 34, 167-184.
- Ayas, T. (2014). Prediction cyber bullying with respect to depression, anxiety, and gender variables. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 1 (2014), 1-17.
- Ayas, T. (3-5 Ekim 2011). Lise öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma yaygınlığı. 11. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresinde sunuldu, İzmir.
- Ayas, T., & Horzum, M. B. (2010). Sanal Zorba/Kurban Ölçek geliştirme çalışması. *Akademik Bakış*, 19, 1-17.

Ergenlerde Öznel Mutluluk İle Siber Zorbalık ve Mağduriyet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

- Ayas T., Horzum, M.B. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Sanal Zorba ve Mağdur Olma Durumu. *Elementary Education Online*, 11(2), 369-380, 2012.
- Batmaz, M. Ayas, T (2013) İlköğretim ikinci kademedeki öğrencilerin psikolojik belirtilere göre sanal zorbalık düzeylerinin yordanması. *Suje* 3, 43-53
- Byrne, B. M. (2001). *Structural equation modeling with Amos: Basic concepts, applications, and programming*. London: Routledge.
- Chao, H. J., Hou, L. C., Yueh, H. M., Ping, H. R., & Ling, C. Y. (2014). Positive affect predicting worker psychological response to cyber-bullying in the high-tech industry in Northern Taiwan. *Computers in Human Behavior*, 30, 307-314.
- Chaplin, T. M. (2006). Anger, happiness, and sadness: associations with depressive symptoms in late adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 35, 977-986.
- Chou C. (2001). Internet heavy use and addiction among Taiwanese college students: An online interview study. *Cyberpsychology & Behavior*, 4(5), 573-585.
- Çetin, B., Eroğlu, Y., Peker, A., Akbaba, S. ve Pepsöy, S. (2012). Ergenlerde ilişkisel-karşılıklı bağımlı benlik kurgusu, siber zorbalık ve psikolojik uyumsuzluk arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 637-653.
- Çetin, B., Peker, A., Eroğlu, Y., & Çitemel, N. (2011). Siber zorbalığın bir yordayıcısı olarak ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar: Ergenler için bir ön çalışma. *International Online Journal of Educational Sciences*, 3(3), 1064-1080.
- Damáσιο, F., Zanon, C., & Koller, S. (2014). Validation and psychometric properties of the Brazilian version of the Subjective Happiness Scale. *Universitas Psychologica*, 13(1), 17-24.
- Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal of a national index. *American Psychologist*, 55, 34-43.
- Diener, E., & Seligman, M. E. P. (2002). Very happy people. *Psychological Science*, 13, 81-84.
- Doğan, T., Sapmaz, F., & Çötök, N. A. (2013). Öz-eleştiri ve mutluluk. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21 (1), 391-400.
- Ekşi, F. (2012). Narsistik kişilik özelliklerinin internet bağımlılığı ve siber zorbalığı yordama düzeyinin yol analizi ile incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(3), 1683-1706.
- Eroğlu, Y. (2014). *Ergenlerde siber zorbalık ve mağduriyeti yordayan risk etmenlerini belirlemeye yönelik bütüncül bir model önerisi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Gabriele, R. (2008). Orientations to happiness: Do they make a difference in a student's educational life? *American Secondary Education*, 36, 88-101.
- Griffiths, M. D. (2005). A 'components' model of action within a biopsychosocial framework. *Journal of Substance Use*, 10, 191-197.
- Horzum, M. B., & Ayas, T. (2014). Ortaöğretim öğrencilerinin psikolojik belirtilere göre sanal zorba ve sanal mağdur düzeylerinin yordanması. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 2 (2014), 21-36.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2009). *Bullying beyond the schoolyard: Preventing and responding to cyber bullying*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- Holfeld, B. (2014). Perceptions and attributions of bystanders to cyber bullying. *Computers in Human Behavior*, 38, 1-7.
- Jöreskog, K. G., & Sorbom, D. (1996). LISREL 8 reference guide. Lincolnwood, IL: Scientific Software International.

- Kim, K. H., & Davis, K. E. (2009). Toward a comprehensive theory of problematic Internet use: Evaluating the role of self-esteem, anxiety, flow, and the self-rated importance for Internet activities. *Computers in Human Behavior, 25*, 490-500.
- Kokkinos, C. M., Antoniadou, N., & Markos, A. (2014). Cyber-bullying: An investigation of the psychological profile of university student participants. *Journal of Applied Developmental Psychology, 35*, 204-214.
- Kowalski, R. M., Limber, S. P., & Agatston, P. W. (2012). *Cyberbullying: Bullying in the digital age* (2nd ed.). 978-1-4443-3481-4. Wiley-Blackwell Publishing Ltd.
- Kowalski, R. M., & Limber, S. P. (2007). Cyberbullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health, 41*, 22-30.
- Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., & Lattanner, M. R. (2014). Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin, 140*, 1073-1137.
- Larson, R. (1989). Is feeling "in control" related to happiness in daily life? *Psychological Reports, 64*, 775-784.
- Lauriola, M., & Iani, L. (2015). Does positivity mediate the relation of extraversion and neuroticism with subjective happiness? *PLoS One, 10* (3): e0121991.
- Lyubomirsky, S. (2001). Why are some people happier than others? The role of cognitive and motivational processes in well-being. *American Psychologist, 56*, 239-249.
- Lyubomirsky, S., King, L., & Diener, E. (2005). The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success? *Psychological Bulletin, 131*, 803-855.
- Lyubomirsky, S., & Lepper, H. S. (1999). A measure of subjective happiness: Preliminary reliability and construct validation. *Social Indicators Research, 46*, 137-155.
- Lyubomirsky, S., Tkach, C., & DiMatteo M.R. (2006). What are the differences between happiness and self-esteem? *Social Indicator Research, 78*, 363-404.
- Lyubomirsky, S., & Tucker, K. L. (1998). Implications of individual differences in subjective happiness for perceiving, interpreting, and thinking about life events. *Motivation and Emotion, 22*(2), 155-186.
- Mishna, F., Khoury-Kassabri, M., Gadalla, T., & Daciuk, J. (2012). Risk factors for involvement in cyber bullying: Victims, bullies, and bully/victims. *Children and Youth Services Review, 34*(1), 63-70.
- Mishna, F., Saini, M., & Solomon, S. (2009). Ongoing and online: Children and youth's perceptions of cyber bullying. *Children and Youth Services Review, 31* (12), 1222-1228.
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2012). Cyberbullying: An update and synthesis on the research. In J. W. Patchin & S. Hinduja (Eds.), *Cyberbullying prevention and response: Expert perspectives* (pp. 13-36). New York: Routledge.
- Peker, A. (baskıda). Negatif duygunun siber zorbalık ve mağduriyete ilişkin yordayıcı rolünün incelenmesi. *Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*.
- Peker, A., Eroğlu, Y., & Çitemel, N. (2012). Boyun eğici davranışlar ile siber zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişkide cinsiyetin aracılığının incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 9*, 205-221.
- Riebel, J., Jager, R. S., & Fischer, U. C. (2009). Cyber-bullying in Germany- an exploration of prevalence, overlapping with real life bullying and coping strategies. *Psychology Science Quarterly, 51*, 298-314.
- Sabella, R. A., Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2013). Cyberbullying myths and realities. *Computers in Human Behavior, 29*(6), 2703-2711.

Ergenlerde Öznel Mutluluk İle Siber Zorbalık ve Mağduriyet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

- Schenk, A. M., Fremouw, W. J., & Keelan, C. M. (2013). Characteristics of college cyber bullies. *Computers in Human Behavior, 29*, 2320-2327.
- Seidlitz L., Wyer, R.S., & Diener, E. (1997). Cognitive correlates of subjective well-being: The processing of valenced life events by happy and unhappy persons. *Journal of Research in Personality, 31*, 240-256.
- Slonje, R., & Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology, 49*, 147-154.
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., & Tippett, N. (2006). *An investigation into cyberbullying, its forms, awareness, and impact, and the relationship between age and gender in cyberbullying*. London: Goldsmiths College.
- Sourander, A., Brunstein-Klomek, A., Helenius, H., Ikonen, M., Lindroos, J., Luntamo, T., & Koskelainen, M. (2010). Psychosocial risk factors associated with cyberbullying among adolescents: A population-based study. *Archives of General Psychiatry, 67*, 720-728.
- Suh, E., Diener, E., Oishi, S., & Triandis H. C. (1998). The shifting basis of life satisfaction judgments across cultures: Emotions versus norms. *Journal of Personality and Social Psychology, 74*, 482-493.
- Tokunaga, R. S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior, 26*(3), 277-287.
- Treur, T., Fabian, Z., & Furedi, J. (2001). Internet addiction associated with features of impulse control disorder: Is it a real psychiatric disorder. *Journal of Affective Disorders, 66*(2-3), 283.
- Vela, J.C., Castro, V., Cavazos, L., Cavazos, M., & Gonzalez, S.L. (2015). Understanding Latina/o students' meaning in life, spirituality, and subjective happiness. *Journal of Hispanic Higher Education, 14*(2) 171-184.
- Willard, N. (2007). *Cyberbullying and Cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*. Champaign, IL: Research Press.
- Willard, N. (2004). Educator's guide to cyberbullying: Addressing the harm caused by online social cruelty. <http://cyberbully.org> (Available from).
- Williams, K. R., & Guerra, N. G. (2007). Prevalence and predictors of Internet bullying. *Journal of Adolescent Health, 41*(6), 14-21.
- Ybarra, M., Diener-West, M., & Leaf, P. (2007). Examining the overlap in Internet harassment and school bullying: Implications for school intervention. *Journal of Adolescent Health, 41*, 42-50.
- Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 45*, 1308-1316.